

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 52

ZATERDAG 26 DECEMBER 1931

Foto E. von Pagenhardt

KERSTMORGEN IN HET SCHWARZWALD

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

KERSTMORGEN IN HET SCHWARZWALD (ILL.) . . .	BLZ. 613
DE FAMILIE HOLT, DOOR SUZAN GLASPELL (3) . . .	BLZ. 614
KERSTMIS OP VRIJDAG, DOOR F. W. DRIJVER . . .	BLZ. 615, 624
IN HET SERAIL DER SULTANS, (GEÏLL.), DOOR PROF. E. MAMBOURY	BLZ. 616—619
KERSTMIS IN NEDER-BEIEREN (GEÏLL.), DOOR M. VAN ITTERSUM-VAN ITTERSUM	BLZ. 618—620
BOTANISCHE KUNSTVORMEN BIJ BLOEMEN (GEÏLL.), DOOR A. J. VAN LAREN	BLZ. 620—622
DE ZWEEDSCHE JOELBOK ALS KERST-SYMBOL (GEÏLL.), DOOR D. J. VAN DER VEN	BLZ. 622—624
GLETSCHERSAGEN UIT HET LOETSCHENDAL (III. HET MANNETJE VAN HET STAMPACHMEER) (GEÏLL.), DOOR J. SIEGEN	BLZ. 624

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

DE FAMILIE HOLT

DOOR SUSAN GLASPELL

HIJ schudde het hoofd. „Je kunt den stroom niet tegenhouden”.

„Je kunt het probeeren. Ik zal met vader spreken”.

„Wat een heerlijk, practisch argument zou je hebben! Vader, lieve vader, zou je kunnen zeggen, spaar deze bosschen, want Lincoln heeft daar rietfluitjes gemaakt. En vader zal een kauwende beweging met zijn mond maken — heeft hij altijd zoo gemummeld? — en zeggen: Je weet niets van zaken af. En dat is zoo, je weet er niets van.”

„Misschien weet ik niets van zaken af, maar ik weet wel iets van bosschen. Ik houd ook van ze”.

„Ja, maar ze zijn ten doode opgeschreven. Een groot gedeelte van wat wij lief hebben is ten doode opgeschreven, omdat landwegen geplaveid moeten worden en strakke gebouwen moeten worden neergezet, zoodat de menschen dichter bij elkander kunnen wonen en niet zullen weten, dat er ooit bosschen hebben bestaan. En ik — ik ben in die zaken, die de oude, diepe bosschen in nieuwe leelijke steden veranderen. Dat is het soort van zaken, dat ik doe. Ik onderhoud mijn familie door schoonheid te vernietigen”.

„Laat ons ermee ophouden”.

„Prachtig! En onze kinderen laten grazen?”

„Ik zal met vader spreken”.

„Prachtig! En je zult zeggen —?”

„Ik zal zeggen: U bent een rijk man en u moest er trotsch op zijn uw kleinzoons op te voeden en uw schoonzoon te ontlasten voor de groote dingen, die hij doen kan”.

Blossom was streng, alsof haar vader werkelijk erbij was.

„Dat is dus voor elkaar! Wat een gelukkige oplossing. Alles wel beschouwd, vader, kan Lincoln ons niet onderhouden. Hij wil het niet. Daarom moet u het doen, vader — mij en Lincoln's twee zoons en o, ja, zijn moeder — u zoudt mijn schoonmoeder ook wel kunnen onderhouden, als u er toch aan begint”.

Hij boog zich plotseling met een autoritair gebaar voorover. „Blossom! Doe het toch nooit. Als je het ooit doet, zal ik het je nooit vergeven.” Zijn stem was koud en zijn blik onvriendelijk, alsof zij het reeds gedaan had.

Blossom kreeg een hulpeloos gevoel; iets dat verkeerd was, werd haar voorgelegd en daarna werd haar verteld, dat ze er niets aan kon veranderen. „Maar het lijkt zoo stupide”, zeide zij, „zoo verkeerd”.

„Nu ja” — hij was vroolijker nu, bijna alsof hij het van zich had afgezet, „wat is niet stupide en verkeerd? Ik had niet over den ouden heer moeten opstuiven. Ik doe het niet vaak, is het wel?”

„Ik wou”, zeide zij bedeesd, „dat je vaker zou — zou zeggen, wat je voelt”.

„Daarin heb je ongelijk, Blossom”, zeide hij vroolijk, „als we vaak zeiden, wat wij voelen, hoe zouden we dan ooit rijk en vooraanstaand worden? Ik vernietig de bosschen, die ik liefheb, omdat mijn zaken dat meebrengen en zaken zijn zaken, zooals je wel zult weten. Maar misschien kan ik het goed maken”. Hij was een tijdje stil en keek met gefronste wenkbrauwen naar den vloer.

„Neen, niet goedmaken, want je kunt den dood niet vergoeden. Er is niets, dat je in het leven kunt doen, om den dood te vervangen — dat is inbeelding. Maar mijzelf voldoening geven, misschien”.

Hij keek naar haar op, een werkelijk eerlijke en kloeke blik — de blik van iemand, die hart heeft voor iets en er wat voor doen wil.

„Ik zal over hen schrijven. Ik zal dat doen van een andere plek, omdat ik bezig ben ze te dooden. De vogels, die voor dien kleinen jongen zongen, zullen misschien weer zingen”.

„Ja”, voegde hij eraan toe, zijn gevoelens versterkend door het te bevestigen, „de vogels, die voor dien kleinen jongen gezongen hebben, zullen weer zingen”.

Hij bleef daar zitten, ziende en hoorende; daarop stond hij op en ging de gang in en de trap op.

Zelfs toen zij zijn voetstappen niet meer hoorde, wist zij waar zij heen voerden — door haar kamer en de zijne, door de kast en langs de wenteltrap naar beneden, naar zijn „hol”

Blossom bewoog zich niet, alsof haar gedachten daar bij hem waren, ja, zij dacht nauwelijks, alsof alle gedachten van hem zouden komen.

HOOFDSTUK IV

Het was half acht, maar zij luidde de kleine koperen bel niet. „Lincoln heeft een idee voor nieuw werk”, zeide zij tot haar schoonmoeder, terwijl zij alleen aan tafel gingen, „en ik denk, dat ik hem maar met rust zal laten zoo lang als hij wil”.

„Ja, waarom niet”, zeide mevrouw Holt kalm.

Nu, zoo eenvoudig is dat niet, dacht Blossom, geïrriteerd door den onverstoorbaren toon. „Lincoln zou het er weer over hebben, dat hij het huishouden niet in de war wilde sturen, maar het scheen belangrijk genoeg om de kans te loopen, dat hij het niet prettig zou vinden.

Als hij zich rustig kon wijden aan hetgeen hij te doen had, dan zou hem dat goed te pas komen en dat was wel waard om te riskeeren, dat hij boos op haar zou zijn.

Hoe zou hij het doen — wat was hij van plan? Misschien zou er evenveel over beton in voorkomen als over de bosschen; hij kon in zijn gedichten de dingen wondelijk combineeren en hij gebruikte elementen, die men niet verwachtte in poëzie te vinden. Een van de beste dingen in zijn nieuwe boek was over een stapel afgedankte auto's, een ravijn, gevuld met wagens, die op alle manieren op elkander geworpen waren — de karkassen van auto's, die eens verzorgd werden als een geliefd huisdier; de ruzies over het voldoen van termijnbetalingen, de plaats waar verlovingsen werden gesloten en ontrouw werd gepleegd. Hij liet in de wrakken weer de liefde en haat, verveling, moed en oneerlijkheid opleven, die deze wagens hadden veroorzaakt, die nu een krankzinnigen puinhoop vormden, in de zon lagen te bleeken, in den regen verrotten en door sneeuw werden bedekt.

„Ik zou hem wel iets willen brengen”, zeide Blossom, die een gevoel had, alsof zij zelf geen soep moest nemen — aspergesoep, waar Lincoln zooveel van hield — „maar, als ik dat doe, zal hij zich gedrongen voelen naar beneden te komen”.

„Ja”, gaf haar schoonmoeder toe.

Soms wenschte zij, dat zij met de „Mater” kon praten; zij had den naam van Lincoln overgenomen, hoewel zij nooit aan het woord kon wennen, want zij hield ervan om de werkelijke namen te gebruiken. Zij nam hem over, omdat zij vond, dat „moeder Holt” zoo stijf klonk en moeder alleen kon niet, want haar eigen moeder was Moeder. Zij had graag met de Mater over Lincoln gesproken, want dat zou haar geholpen hebben om hem beter te begrijpen en als zij hem beter begreep, dan kon zij hem ook beter helpen. Maar zijn moeder sprak niet over hem en er was iets in die zwijgzaamheid, dat Blossom eenigszins hinderde, zooals ook nu, nu zij zeide: „Hij zal wel beneden komen, als hij hongerig wordt”, iets, dat net eventjes ironisch klonk, een beetje zooals Lincoln zelf was, maar scherper, droger, alsof de Mater iets begreep, dat zij niet wilde zeggen.

„Hij heeft een prachtig idee voor eenige nieuwe verzen

en is er erg mee ingenomen", zeide Blossom kordaat, alsof hem door deze onverschilligheid te kort werd gedaan.

„Goed zoo", zeide de Mater, terwijl zij boter op een cracker smeerde.

Lincoln was zoo goed voor zijn moeder en Blossom was ter wille van Lincoln zoo lief tegen haar, als zij met mogelijkheid kon zijn. „Ik wil, dat de Mater het gemakkelijk heeft en tevreden is na haar hard leven", placht hij te zeggen en soms voegde hij eraan toe: „Arme Blossom. dat ik dien last op je schouders leg".

„Het is geen last", verzekerde zij dan en terecht, want, zelfs al was het dat geweest, dan zou zij getracht hebben er niet zoo over te denken, want dat zou onlief geweest zijn.

„Je weet, dat ik van je moeder houd, Lincoln". Zij respecteerde haar en bewonderde haar om wat zij in staat geweest was te doen, nadat „het" gebeurd was en hield ook van haar omdat het, om te beginnen, met Blossom's karakter en haar geheele wezen strookte om van haar te houden. Zij zou liefde voor haar hebben gevoeld, als het niet was om dat irriterende van haar zwijgzaamheid, iets dat op spot geleek. Blossom voelde, dat de Mater van haar hield, haar misschien lief had. Deze terughoudendheid, die haar hinderde, betrof Lincoln, wat het nog irriterender maakte.

„De Mater heeft mij onderhouden en nu moet ik het haar doen", zeide Lincoln wel. Natuurlijk, dat kon men voetstoots aannemen, of soms zeide hij: „Nu zij oud is, wil ik, dat zij een gemakkelijk leven heeft."

„Zij is niet oud", had Blossom eens geantwoord, alsof zij zijn moeder verdedigde. „Zij is pas 58 en bijzonder actief voor haar leeftijd".

„Wel, Blossom, wij zullen er nog eens over spreken, als jij 58 bent".

„Ik hoop, dat ik dan even kalm ben als zij en even sterk".

„Zij is kalm, omdat haar leven zoo tragisch geweest is, dat zij niet anders zou durven zijn".

Was dat zoo? De Mater kwam Blossom in het geheel niet tragisch voor, hoewel zij een nogal somber uiterlijk had. Zij was donkerder dan Lincoln, haar neus was te groot, evenals haar mond. Lincoln geleek eenigszins op haar, hoewel hij knap was en zij niet. Hem was het talent gegeven, het licht en de schoonheid van de gave.

Lincoln's moeder was Maria Jennings, wier vader dominee was. Zij was jong gehuwd met Ambrose Holt, die college in de rechten geloopt had, maar weigerde de practijk uit te oefenen. Hij werd reporter daar in de stad, daarna redacteur. Hij nam de dingen luchtig op en als redacteur ergerde hij met zijn luchthartigheid de ernstige menschen, de menschen, die groote belangen hadden. Toch had hij succes, want hij had een gemakkelijke genialiteit over zich. Hij nam alles te gemakkelijk op en stellig ook zijn verantwoordelijkheid, want op een dag, toen Lincoln pas acht jaar oud was en kort nadat een jonger kind gestorven was, liep hij eenvoudig weg. Niemand wist, waar hij heen gegaan was en hij kwam nooit terug. Hij had zelfs niet het excuus, dat hij met een andere vrouw er vandoor gegaan was — niet, dat dat een verontschuldiging zou geweest zijn, maar het zou tenminste een reden zijn geweest. Blijkbaar ging hij weg, eenvoudig omdat het hem verveelde te blijven. Hij was nog in leven, want kort geleden was er iets te doen geweest met officieele papieren — een koopacte — en dat hij nog in leven was, kwam toen vast te staan. Ook had de Mater geweten, waar hij te bereiken was, zoodat zij af en toe van hem gehoord moest hebben.

Lincoln sprak bitter over zijn vader en wie zou hem dat kwalijk nemen? Hij verdiende behoorlijk als redacteur, maar hij had niets gespaard en liet zijn familie onverzorgd achter. De Mater was dus gedwongen, zelf te werken. Zij richtte een school op en de beste families in de stad zonden hun kinderen er heen, want zij was een waardige, ontwikkelde vrouw en behoeftig. „Mevrouw Holt's school", werd het instituut genoemd en Lincoln bezocht haar natuurlijk ook; zijn kameraden waren jongens, die geld hadden en hij was de zoon van de leerares. Hij zag, hoe zijn moeder werkte en ook, hoe zij soms trotsch of medelijdend werd bejegend.

Zijn moeder had voldoende succes om in staat te zijn hem naar Harvard te zenden met de rijkere jongens, die met hem op haar school waren geweest. Hij moest veel minder royaal leven dan zij en daar hij niet in staat was, hun amusements te deelen, schiep hij dat voor zichzelf — poëzie, het vermaak van den armen man, zooals hij het noemde. Te Harvard werd zijn belangstelling in poëzie hartstochtelijk, hoewel hij niet

wilde laten blijken, dat zijn gevoel hartstochtelijk was, integendeel, hij spotte ermee. Spotte met wat? Met hen, omdat zij zich champagne konden veroorloven en zoo de poëzie voorbij gingen? Met zichzelf, omdat hij geen omgang met meisjes kon hebben en dus bij poëzie zijn troost moest zoeken?

Hij zou een schrijver worden. Als hij hard werkte, dan zou hij zijn moeder op deze wijze kunnen steunen en hij sneed alle commentaar over verhevenheid van ideaal den pas af door te beweren, dat hij waarschijnlijk niets anders kon doen en het idee op den voorgrond te schuiven, dat dat de reden was, waarom er ooit schrijvers waren geweest. Maar Blossom was er niet zeker van, of er nog niet een andere reden was geweest; zijn vader was in zekeren zin schrijver geweest en was er niet erg ver mede gekomen, de zoon zou een echte schrijver worden en de familie onderhouden. Hij zou het tenminste probeeren en zijn moeder had hem aangemoedigd om dat te doen. Maar hij maakte zich niet wijs, dat hij iemand met verzen zou kunnen onderhouden. Hij had altijd een groote belangstelling gehad voor de Indianen in zijn omgeving en wist een heeleboel van hen af. Verscheidene zomers had hij samengewerkt met een groep personen, die deze Indianen bestudeerden. Hij had een contract afgesloten voor een boek over hen en was thuis aan het werk hieraan, toen hij Blossom ontmoette, de dochter van een rijk man en hij dadelijk zoo op haar verliefd werd, dat, zooals hij zeide, hij geen keuze meer had en er niet op kon letten, hoe het zijn andere plannen in de war stuurde.

Je kon de dochter van James Atwood niet via de Indianen onderhouden en daarom was de dichter nu een zakenman, die zijn vrouw, twee zoons en zijn moeder onderhield. Een man kon zijn verantwoordelijkheid niet omzeilen, tenminste hij kon het niet. Eén zoo'n man in de familie was genoeg — schande genoeg — maar de zakenman kon het niet helpen, dat hij een dichter was en dus deed hij dat er bij zoo goed en zoo kwaad als dat kon. En Blossom hielp hem zoo goed mogelijk en piekerde erover, waarom zij niet meer kon doen en wenschte dezen avond, dat zij met haar schoonmoeder erover spreken kon. Maar ongelukkigerwijze zag de Mater er niet naar uit, of zij lust had erover te praten. Blossom zuchtte.

„Moe?" vroeg de Mater.

„Neen, niet — niet bijzonder".

HOOFDSTUK V.

De eerstvolgende weken waren gelukkiger voor Blossom; Lincoln werd zoo in beslag genomen, door wat in zijn gedachten groeide, dat zij in staat was dingen voor hem te doen, die hij niet scheen te beseffen.

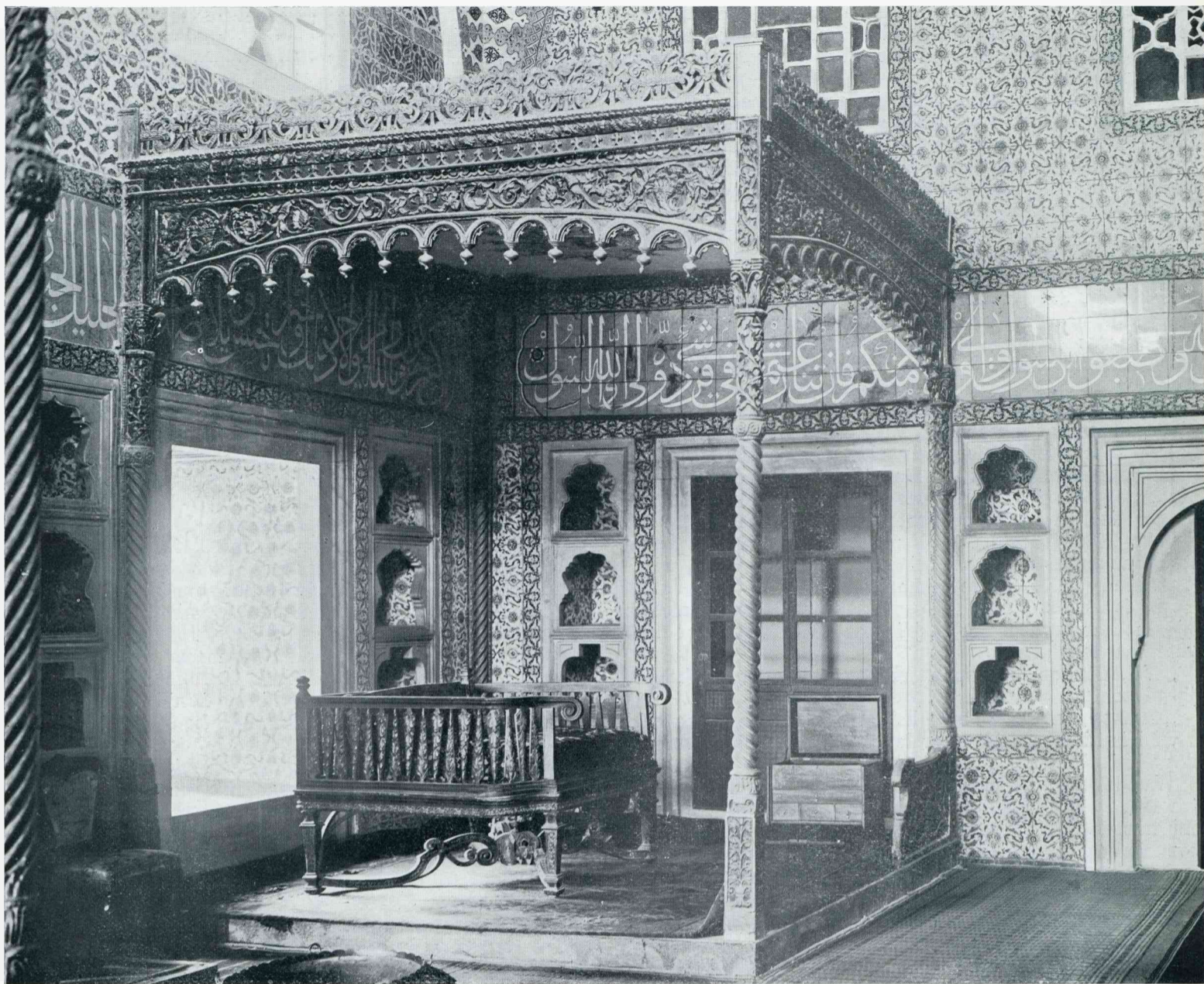
Zij verbrak twee afspraken, een riviertocht met de nieuwe motorboot van Hal Williams en het feest, dat Edith Leonard voor haar gasten uit Cleveland gaf.

De boottocht gaf eenige moeilijkheid, want Lincoln ontmoette Hal, die hem vroeg: „Hoe is het met Paul?" en toen Lincoln verwonderd over de vraag zeide, dat Paul als gewoonlijk was, vertelde Hal hem eenigszins uit het veld geslagen: „Blossom telefoneerde, dat je vanavond niet kon komen, omdat Paul niet goed was". *(Wordt vervolgd)*

KERSTMIS OP VRIJDAG

DOOR F. W. DRIJVER

WAAR voor de groote massa de kennis der natuur een gesloten boek was en nog is, trachtte en tracht men nog aan het tekort aan wetenschap tegemoet te komen door de empirie of ervaring. Inzonderheid herders, visschers, schippers en landbouwers, kortom zij, wier bedrijf meebrengt dat zij een aanzienlijk deel van hun leven in de buitenlucht doorbrengen, waren en zijn nog de beoefenaars der „Volkswaerkunde". En het behoeft wel niet gezegd te worden dat naast de ervaring de fantasie bij deze „volkswijsheid" een voorname rol speelt. Zoo ontstond van lieverlede het hechten van beteekenis aan de zoogenaamde „Lotdagen" — „merkeldagen" zeggen de Friezen, — welke geacht werden beslissend te zijn voor de weersgesteldheid in een volgende, kortere of langere periode. Het verwondert ons allerminst dat hierbij aan bijzondere dagen bijzondere beteekenis werd gehecht, waarvan als voorbeeld de Kerstdag als „dies criticus" of beslissende dag gelden kan. Er zullen wel onder onze lezeressen en lezers zijn, die zich, evenals schrijver dezer regelen, uit hun jeugd herinneren, hoe zij zich verheugden als op het Kerstfeest de zon scheen, omdat dan een goed appelenjaar in het verschiep was. *(Slot op blad. 624)*

Foto's Sebah & Joaillier

IN HET SERAIL DER SULTANS. SLAAPKAMER VAN MOERAD III (EINDE 16^e EEUW)

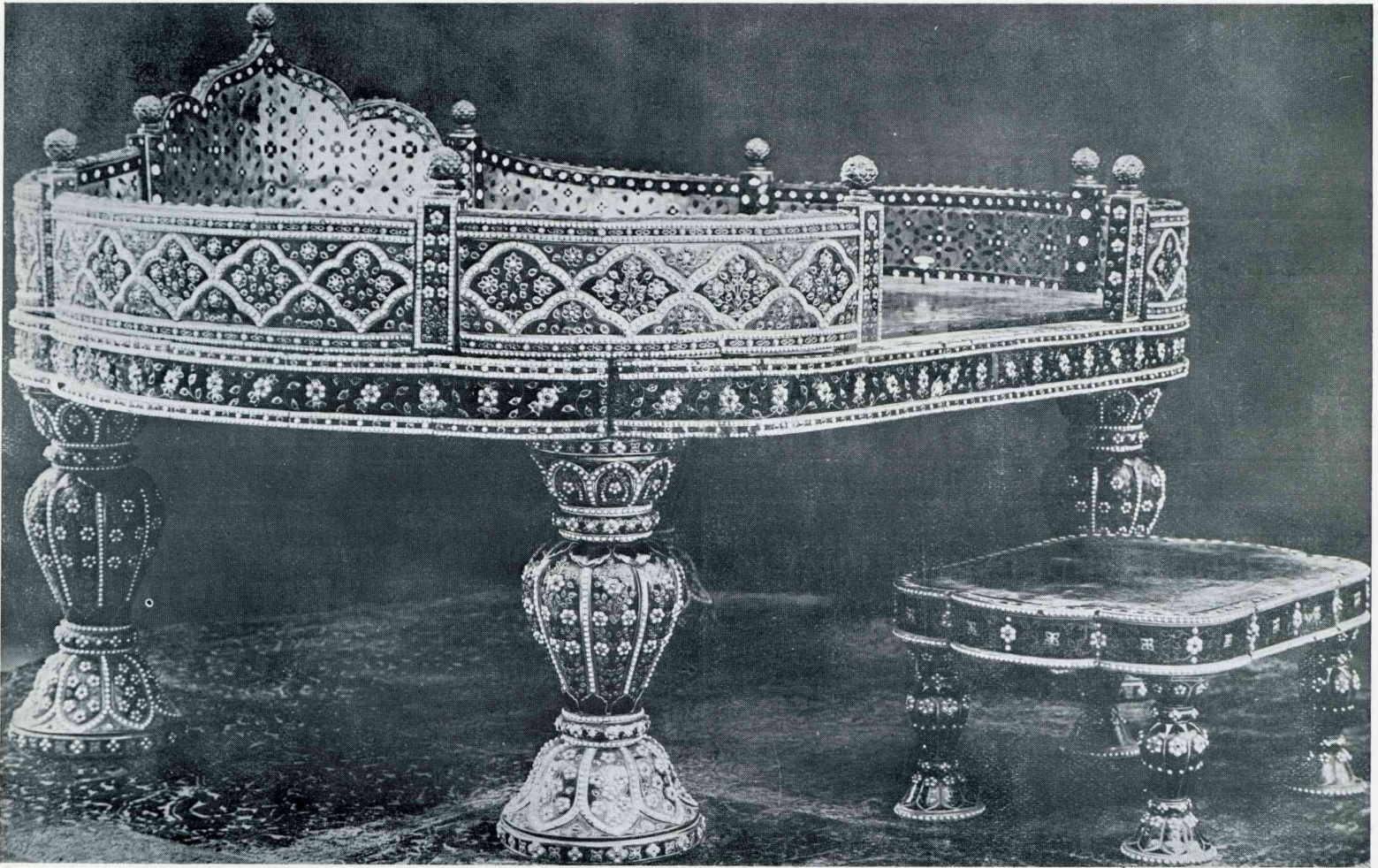
IN HET SERAIL DER SULTANS

DOOR PROF. E. MAMBOURY

DE opening van een nieuwe zaal der Schatkamers wekt steeds bij het ontwikkelde turksche publiek levendige belangstelling. De lezer weet, dat sinds de instelling van de republikeinsche regeering het Serail, vroeger volkomen ontoegankelijk en vol geheimenissen, het voorwerp is van een grondige studie. Al het prachtige Chineesche porcelein, dat de tafel der Sultans gesierd of de verschillende vertrekken getooid heeft, is geïnventariseerd en bestudeerd door den Duitschen geleerde Zimmermann. Het is tentoongesteld in twee zalen van de appartementen der Seferli's (het pagecorps, dat de Sultans vergezelde waar deze ook heen gingen). Het grootste deel der blanko wapens, de persoonlijke wapens der Sultans en der prinsen, wapens als buit meegevoerd na de verovering van Egypte, Perzië of Arabië, alle van opmerkelijke schoonheid, zijn geclassificeerd en bestudeerd door een anderen Duitschen geleerde, de heer Stocklein. Zij zijn in de groote zaal van de Schatkamer, binnen den tweeden hof, en vormen tesamen een verzameling van zeer groote geschiedkundige en artistieke waarde. Alle manuscripten en de Turksche, Perzische, Arabische en Europeesche boeken, verspreid over de veertien bibliotheken van het Serail, gelijk ook die in de algemeene bibliotheek, ingesteld door de goede zorgen van Achmed III in 1719, en welker aantal deelen de 18000 te boven gaat, zijn thans eveneens geïnventariseerd, gecatalogiseerd en ter beschikking gesteld der geleerde wereld in de Moskee der Agha's ¹⁾, tot dit doel als bibliotheek ingericht. Met hun prachtige afbeeldingen, hun waardevollen inhoud en hun sierlijke calligraphie, vormen

1) Agha = generaal.

deze handschriften uit een kunstzinnig oogpunt, maar vooral uit een oogpunt van Islamitische litteratuur, een niet te evenaren geheel. Indien het Serail niet meer bevatte dan het opgesomde, dan kon het reeds trotsch zijn op zijn rijkdommen, maar het bezit bovendien voorwerpen van even groote waarde voor geschiedenis en kunst in de kledingstukken en kleinere voorwerpen, die aan de Sultans en de Prinsen persoonlijk toebehoord hebben. Een ieder heeft wel eens hooren spreken over den Keizerlijken Schat, die in twee gebouwen binnen den vierden hof bewaard werd. De vier tegenwoordige zalen verleenen onderdak aan al hetgeen de kunsthandwerken van het Midden-Oosten hebben weten te scheppen aan stoffen, borduurwerken, tapijten, ingelegde en geciseleerde voorwerpen enz. Ten einde de opeenhooping dezer rijkdommen goed te begrijpen, is het noodig terug te gaan tot den oorsprong dezer verzamelingen. Wanneer een Sultan overleed, begroef men, in tegenstelling met de gewoonte der oude Egyptenaren, niet alles wat den gestorvene toebehoord had in een geheime graftombe. Men bouwde integendeel — en meermalen liet een vorst dit zelf voor zijn dood doen — een magnifieke graftombe in de onmiddellijke nabijheid van een moskee, welke tombe steeds toegankelijk was voor zijn nabestaanden en onder de hoede stond van een Turbedar. De voorwerpen, welke den overleden Sultan of Prins hadden toebehoord, werden in drie gedeelten verdeeld: zijn wapenen, zijn boeken, zijn meubelen, zijn tapijten en zijn paarden bleven eigendom van het Serail; enkele zijner persoonlijke eigendommen, zooals tulbanden met aigrettes, koranboeken, bidkledjes, rozenkransen met duizend kralen

IN HET SERAIL DER SULTANS. TROON VAN SJAH-ISMAÏL VAN PERZIË (BEGIN 16^e EEUW)

enz., werden in zijn tombe geplaatst en de rest: zijn garderobe, zijn staatsiegewaden, mantels, zelfs zijn schoeisel, werd in koffers, soms prachtige werkstukken, gesloten, welke zorgvuldig geëtiketteerd en in de zalen van het Seraïl geplaatst werden, waar ze met piëteit bewaard bleven. Het moet gezegd, dat, indien men in het edele, maar tragische geslacht der Osmanen, voor het leven der prinsen niet steeds evenveel égarde had, men echter, wanneer zij eermaal niet meer tot de levenden behoorden, al hetgeen hun bezittingen had uitgemaakt, met welhaast godsdienstigen eerbied behandelde. Hierdoor komt het, dat het aantal der teruggevonden koffers bijna duizend is, en de historische en artistieke waarde van hun inhoud valt gemakkelijk te begrijpen. Bijna al hetgeen de Sultans en de prinsen bij hun dood hebben achtergelaten sedert Sultan Osman I (1299—1326) tot den laatsten Padijsjah toe, is daar in het uitgestrekte Seraïl, dat aldus een ongehoord rijke bewaarplaats is van herinneringen aan acht eeuwen historie en voortbrengselen van acht eeuwen kunst. ¶ Het gebouw van den Keizerlijken Schat werd opgericht onder Mahomed II de Veroveraar in de laatste decennia der XIVe eeuw. Selim I (1512—1520) maakte het tot een onderdak voor de herinneringen aan de leden van het geslacht van Osman. Het was niet vóór onder de regeering van Abd-oel-Medjid I (1839—1867), dat een zaal als tentoonstellingsruimte werd ingericht. Twee andere zalen werden geïnstalleerd na den Wereldoorlog en in Juni van dit jaar werd de vierde zaal voor het publiek opengesteld. Eenige maanden geleden vond men een vijftiental inventarissen terug, die zeer goed ingericht waren en aan de hand van deze is men nu sinds ongeveer een jaar doende om den inhoud van al deze koffers te verifieeren. Belangwekkend is het wat men daar allemaal vond. Zoo bijvoorbeeld al het zijden ondergoed, meermalen met fijn borduurwerk, van bijna alle Sultans en prinsen en van eenige prinsessen, die op jeugdigen leeftijd overleden waren, zooals Fatma Sultane en Hibetoellah Sultane, dochters van Moestapha III (1757—1773), van Saliha Sultane, dochter van Abd-oel-Hamid I (1773—1789), de gewaden der Sultans, die zij in hun paleis droegen, gemaakt van zijde uit Broessa, Damascus, Perzië, Stamboel of de Europeesche staten, in goud- of zilverbrocaat, met teekeningen uit bloemen of eigenaardige arabesken bestaande, en waarvan de kleuren nog even frisch en levendig zijn als in de dagen, dat zij vervaardigd werden. ¶ Het gewaad van Sultan Osman II (1618—1622) is ingesnoerd

aan de taille, de gewaden van Selim I en zijn zoon Soliman de Groote zijn geheel en al kegelvormig; het eerste is van zilverbrocaat, het tweede van Broessa-zijde, versierd met zeer karakteristieke teekeningen enz. ¶ Tot op heden heeft men bij het onderzoek in de koffers slechts van één Sultane het gewaad gevonden en het etiket op het deksel van den koffer luidt: „gewaad van de derde vrouw eens Sultans”, zonder dat eenige naam of datum degene aan wie het gewaad heeft toebehoord, nader preciseert, maar dat toch zeer belangrijk is voor de geschiedenis der Turksche costuumkunde. De sultane is blijkbaar iemand van hooft taille geweest en droeg een violette, zeer elegante chalvar, niet zeer wijd en op de taille opgehouden door een zijden ceintuur, waaraan zich een met edelstenen versierde gesp bevond. De blouse was niet veel open van voren en liet dus slechts een bescheiden decolleté zien. Een groote, wijde mantel, eveneens violet en voorzien van gele kant en appliqué-werk voltooide het gewaad, dat de Sultane ongetwijfeld buitengewoon elegant gestaan heeft. (Slot volgt)

Kerstmis in Neder-Beieren

DOOR M. VAN ITTERSUM-VAN ITTERSUM

HU, wat loeide de storm buiten, zou het nu nooit ophouden met sneeuwen? Oud moedertje, dat in een groote stoel bij het raam zat, trok den wollen omslagdoek wat dichter om zich heen. Hoe laat of het was? Ze had de kinderen nog niet thuis hooren komen uit school, maar die arme kleuters kwamen bij dit slechte weer natuurlijk haast niet vooruit. Grootje was het er vanmorgen heelemaal niet mee eens geweest, dat haar dochter de kleintjes er tóch door had gestuurd, doch deze had haar uitgelachen en geroepen: „Kom moeder, hoe heb ik het nu met u? Zoo sprak u vroeger niet, toen wij klein waren. U hebt ons nooit zoo verwend en wij zijn er sterk en gezond bij geworden”. Ja vroeger! Het zou wel waar wezen, wat haar dochter beweerde; zij kon het zich niet goed meer herinneren. Ze was ook al 75, geen wonder, dat haar geheugen de laatste jaren niet al te best meer was. Wacht! hoorde ze daar geen kinderstemmen? Bedrijvig stond ze op en liep zoo gauw haar oude voeten haar dragen konden naar het raam. Ja, ze waren het! Eindelijk! Och wat zag Seppl er verkleumd uit. Kijk, Emerenzl, haar kleindochtertje, had haar nu ook gezien.

Haastig dribbelde ze naar de keuken, waar haar dochter met het Hausmaedchen druk bezig waren met alle voorbereidselen voor het aanstaande Kerstfeest. „Daar zijn de kinderen, zal ik de melk gauw opzetten?” bood het oudje aan. „Graag moeder, ik heb zooveel te doen, de ganzen zijn nog niet eens alle geplukt. Gruess Gott Kinder!” begroette ze het tweetal, „ja Seppl, was hast du denn?” „Kalt bin i”, antwoordde het ventje met een beverig stemmetje, en men zag hem aan, dat hij heldhaftige pogingen deed zijne tranen weg te slikken. „Hij is tot aan zijn hals in de sneeuw weggezakt”, vertelde het meisje, dat haar arm beschermend om het broertje heen legde. „Ik kon er hem bijna niet meer uittrekken”. „Da hast du es”, schrok grootje, terwijl ze haar dochter een verwijtenden blik toewierp. „Stil maar”, suste ze, „je krijgt dadelijk een kommetje warme melk en kijk, hier heb je vast een paar gepofte appels. Het Christkindl heeft ook weer wat voor jullie gebracht. Ja Seppl, jetzt kannst du wieder lachen”. „Wat is het, Grossmutti?” smeekten de kinderen. „Dat zeg ik je niet, je zult het morgen onder den kerstboom zien liggen. Eerst wordt er nu gegeten en gedronken en dan gaan we moeder helpen, anders komt die niet klaar”. „Dann schimpft das Christkindl”, meende Seppl, die zijn leed reeds vergeten was, met een vollen mond. „Een krachtige windstoot door den breeden, ouderwetschen schoorsteen, deed plotseling het houtvuur in den open haard helder opvlammen. De grootmoeder sloeg een kruis. „Men merkt, dat de Rauhe Naechte in aantocht zijn”, mompelde zij voor zich heen. „Wat zijn Rauhe Naechte?” wilde haar kleindochtertje weten. „Dat zijn de twaalf nachten tusschen Kerstmis en Driekoningenavond”, vertelde de moeder, die voor de aanrecht stond en druk bezig was met het kneden van geurig gekruide koeken; „dan worden de booze geesten verjaagd en de goede opgeroepen. Kleine kinderen mogen in dien tijd, als het 's middags donker begint te worden, zich niet te ver van huis wagen, daar men niet weten kan, of de een of andere booze geest hun misschien kwaad zou willen doen. Denk jullie er dus aan, om, als de school uit is, altijd dadelijk thuis te komen en niet met de vriendjes buiten te blijven spelen. Met een angstig gezichtje had Emerenzl toegeluisterd. „Wenn se mich nur nit mitnehmen Mutti”, riep ze uit. „Nit weinen”, troostte de kleine Seppl haar, „het Christkindl is er toch om ons te beschermen. Der Herr Oberlehrer heeft gezegd, dat het Christkindl het allermeest van kindertjes houdt, is dat waar Mutti?” vroeg hij, de boerin

met zijn groote bruine kijkers ernstig aanstarend. „Liefkereltje”, zeide de grootmoeder zachtjes, den jongen, die haar lieveling was, een teederen blik toewerpend. „Zeker, dat is zoo”, antwoordde de moeder, glimlachend van haar werk opziend. „Maar dan moeten jullie ook heel zoet zijn om het Christkindl geen verdriet te doen”. „Zoet zijn! met den

vinger in den mond scheen Seppl ingespannen na te denken. Het was een toer voor den bengel, die zoo dol van katekwaad hield. Doch hij zou nu toch extra zijn best doen, nam hij zich plechtig voor, want anders, had de Herr Oberlehrer vanmorgen op school gezegd, kon het Christkindl hem straffen door niets onder den boom te leggen, hetgeen een diepen indruk op hem gemaakt had. „Bauerin, schau her, ik heb ze”, hoorde hij plotseling de verraste stem van het Hausmaedchen, dat druk bezig was met het schoonmaken van een grooten snoek en nu een paar kleine beentjes, die op haar vlakke hand lagen, vertoonde. „Die Leidenswerkzeuge Christi”, merkte de grootmoeder op, terwijl zij ze behoedzaam aannam. „Als je goed oplet, Seppl”, legde ze aan het tweetal uit, dat nieuwsgierig naderbij getreden was, „kan je duidelijk de speer en den hamer onderscheiden en hier, Emerenzl, zie je den beker en de spijkers. We zullen ze in een doosje doen en zuinig bewaren, opdat ze ons geluk brengen. Maar kom, hebben jullie genoeg gegeten en gedronken? Ja? Dan gaan we aan den slag. Jij Emerenzl mag deze twaalf leege halve eierschalen met zout vullen. Ja, ja”, ging ze verder, toen het kind haar vragend aankeek, „ik zal je meteen vertellen, wat het beteekent. Ze stellen de twaalf maanden van het jaar voor en al naarmate de hoopjes zout gedurende den Kerstnacht tot den volgenden morgen vochtig zijn geworden, zooveel regenmaanden staan ons in het nieuwe jaar te wachten. Vader vooral wil het altijd graag weten, dus mogen we het niet vergeten”. „Ik wil ook werken”, deed Seppl zich hooren, terwijl hij aan haar rok trok. „Lachend draaide zij zich om. „Zeker ventje, jij kunt mij helpen. Want de echte kerstkoek heeft grootmoeder tot nu toe steeds nog zelf gebakken en daar mag jij, terwijl

IN HET SERAIL DER SULTANS. KOSTUUM VAN SULTAN BAJEZID (EINDE 15^e EEUW)

ik hem kneed, zwarte, zilveren en gouden geluksboonen in doen. Kijk, hier uit dit zakje, krijgen jullie als we klaar zijn tot belooning er ieder een paar van”. Al pratende tilde ze den jongen op de aanrecht, waar hij met een gewichtig gezichtje, het papieren zakje in zijn dikke knuistjes, zat te wachten, tot grootje alle voorbereidselen voor de koek getroffen had. „Wat geef je morgen avond te eten?” vroeg het oudje haar dochter, die een vette gans aan het plukken was. „Wat dacht u van

IN HET SERAIL DER SULTANS
KOSTUUM EENER SULTANE

en een flesch punch uit de stad meegebracht?" „Zeker, ik heb aan alles gedacht". „Moet jij niet naar bed ventje?" vroeg hij, op zijn zoontje toegaande, pakte hem op en hield het spartelende kereltje hoog boven zijn hoofd. „Na Vati", protesteerde deze heftig, terwijl hij met zijn korte beentjes tegen 's mans breede borst trappelde, „wir haben zuviel Arbeit". „Lachend zette de boer hem neer. „Was gibt es denn alles noch?" „Mutti heeft gisteren beloofd, dat we de bunte Teller mogen helpen vullen", zeide Emerenzl, bij haar vader, die intusschen was gaan zitten, op schoot kruipend. „Best, dat mag nog, maar dan gaan jullie slapen", besliste de moeder, een blik op de klok werpend, het is waarlijk al zeven uur. Haal jij ze even uit de Rucksack, Emerenzl". „Oh hoe mooi", juichten de kinderen, toen de bunte kartonnen borden, alle gevuld met roode appels, noten en koekjes, waartusschen een groen dennentakje prijkte, naast elkaar op tafel stonden. „Ja, ze zijn goed geslaagd", beaamde de moeder. „Maar nu marsch, naar bed en droom van den Heiligen Abend, dan is hij er des te gauwer . . ." „Heiliger Abend! Den halven middag waren de boerin en Resl in de Wohnstube bezig geweest met het versieren van den boom. De geschenken voor het personeel, die hoofdzakelijk uit warm ondergoed bestonden, lagen op een tafel, waarover een oud wit laken was gespreid. Onder den kleinen, sierlijken den bevonden zich de

eerst Linsensuppe?" „Dat lijkt mij uitstekend", knikte ze, „je vader zaliger zeide altijd, met Kerstmis moeten er grutten, linzen of gierstesoepe gegeten worden, zoodat we een groote kans hebben, dat er het volgend jaar nooit gebrek aan baar geld in huis zal zijn. Daarna komen zeker de ganzen en de snoek op tafel?" „Ja en voor den eersten Kerstdag heb ik behalve varkensvleesch ook kalfsvleesch besteld: 's avonds krijgt men Gaenseklein — een ragout van kop, pooten, maag, hals en hart van de gans — met Kartoffelknoedel". „Heerlijk, wat zullen we allen smullen!" „Mutti, daar is vader", onderbrak Emerenzl het huishoudelijk praatje van de beide vrouwen. „Op hetzelfde oogenblik ging de deur open en kwam de boer, een groote, zware man, handenwrijvend binnen. „Wat een barre kou", zeide hij, zijn Pelzhaube, die uit rood vossenvel bestond, op een stoel neerwerpend. „Ik zal je gauw een kop warme koffie geven", antwoordde zijn vrouw opstaande. „Heb je de tien bunte Teller

overige cadeautjes. „Ziezoo, ik geloof, dat we klaar zijn", meende de vrouw des huizes, terwijl ze nog eens rondkeek, of nu werkelijk alles in orde was. „Mogen we binnen?" klonken plotseling twee heldere stemmetjes in de gang en meteen stak grootje haar hoofd om de deur. „Ik heb de kleintjes reeds gewasschen en hun zondagsche kleeren aangeetrokken", glunderde ze, „ze behoeven nu zeker niet langer buiten te blijven?" „Is het al zoo laat!" schrok haar dochter, „laten we ons dan gauw gaan oprisschen, Resl. Moeder, wilt u opletten, dat de kinderen niets aanraken?" „Om zes uur waren alle bewoners van den Tannbauernhof voor het Kerstfeest vereenigd. „Martin, de eerste knecht, die zijn groote trekharmonika had meegebracht, speelde op een wenk van den boer de eerste tonen van Stille Nacht, Heilige Nacht, waarop de overigen eerst heel zachtjes, doch langzamerhand luider begonnen te zingen. Emerenzl en haar broertje deden dapper mee, hoewel duidelijk te merken was, dat de laatste er zijn gedachten niet bij had. Een vierkante doos onder den boom, waarvan de deksel niet goed sloot, zoodat een bruine paardekop er nieuwsgierig uitgluurde,

IN HET SERAIL DER SULTANS. FRAAI BEWERKTE,
MET EDELSTEENEN INGELEGDE DOLKEN

maakte, dat hij zich voortdurend vergiste, om dan met een onverstoort gezicht uit volle borst op nieuw te beginnen. Verontwaardigd stootte Emerenzl hem aan. „Seppl, du singst ja ganz falsch”. ☼ Verlegen hield hij op en verschool zich met een hoogroode kleur achter de wijde rokken van zijn grootmoeder, waar hij bleef staan tot het lied uit was. ☼ „Kom kinderen”, riep de boer hen daarna bij zich en nam ze ieder op een knie, waarop hij hun in eenvoudige woorden het aloude verhaal van Christus' geboorte vertelde. ☼ Evenals de anderen luisterde ook Seppl aandachtig toe. „Schön”, vond hij met een diepen zucht, toen zijn vader zweeg. Hierop liet hij zich op den grond glijden, ging op zijn moeder toe en haar met glanzende oogen aankijkend, vroeg hij verlangend: „Kommt jetzt das Geschenk vom Christkindl?” ☼ Allen lachten. ☼ „Ja, nu krijg je het, hoe heb je het zoo lang kunnen uithouden”, antwoordde de boerin, hem bij de hand nemende. Terwijl zij met de kleintjes bezig was en hun steeds opnieuw het wonder moest vertoonen, dat de pop heusch kon praten en het houten paardje, dat zoo fier voor het aardige bruine karretje liep, werkelijk kon hinniken, deelde haar man aan het personeel de geschenken uit. ☼ „Wir sind sehr zufrieden!” verklaarden ze eenstemmig. ☼ „Ich bin auch zufrieden!” juichte Seppl, het paardje stevig onder zijn arm geklemd „und du Vati?” ☼ „Ik ook”, glimlachte de boer, hem optillend, „moeder heeft mij wät best bedacht. Kijk eens, wat daar alles komt”, wees hij naar de boerin en het Hausmaedchen, die intusschen de tafel voor het Festessen hadden gedekt en nu met de soep, de gebraden ganzen en den snoek binnen kwamen. ☼ „Grossmutti”, fluisterde Emerenzl verschrikt het oudje toe, „Resl heeft de visch niet goed schoon gemaakt, de schubben zitten er nog op”. ☼ „Dat hoort zoo met Kerstmis”, stelde deze haar gerust. „Zoo-meteen mogen we allen een mooie groote schub in onze beurs steken en dan moeten we maar hopen, dat we het volgend jaar steeds genoeg geld zullen hebben”. ☼ „War es ein schoenes Fest Kinder?” vroeg de moeder, toen ze een uur later het knikkebollende tweetal in het groote bed stopte. ☼ „Oh Mutti, sehr!” was het verrukte antwoord. „Is het Christkindl al weggevlogen?” wilde Seppl's slaperig stem-

Foto E. von Pagenhardt

KERSTSTEMMING IN NEDER-BEIEREN

metje weten. ☼ „Neen, dat waakt vannacht over jullie”, zei zij, zich voorover buigend om hun een nachtkus te geven. ☼ „Nacht Mutti”, twee warme snoetjes werden haar toegestoken. „Nacht Christkindl”, klonk het toen als bij afspraak eenstemmig luid en kort daarop waren de twee jongste bewoners van den Tannbauernhof in elkaars armen ingeslapen. ☼ Niets stoorde hun diepe rust, ook niet het luiden van de kerkklokken, die te middernacht de blijde boodschap aan de wereld verkondigden, dat Christus geboren was. Vrede op aarde, in den menschen een welbehagen!

Botanische kunst bij bloemen

DOOR A. J. VAN LAREN

SCHOONHEID is er overal in de plantenwereld, in het kleine en in het groote. Die laatste zijn trouwens maar begrippen, want alles wordt beheerscht door verhoudingen. Een vergeetmijniebloempje is klein bij een roos vergeleken en deze laatste valt weer in het niet bij een bloem van de Heilige Lotus. Maar de vormen behouden hunne waarde en zijn elk op zichzelf een wonder! Ge kent den Doornappel, *Datura Stramonium*. Maar, hebt ge ervaren hoe schoon de plant is, als de groote, blanke bloemen zich ontplooien, en teeder en gaaf blinken tusschen de groote bladen? Die schoonheid demonstreert onze foto op overtuigende wijze! Hoe teer van lijn, hoe mild van welving is de vergroeidbladige bloemkroon, waarvan elk segment in een puntige, slipvormige tand uitloopt. Ze blinkt als een stille maan aan het donkere firmament! ☼ We zijn vertrouwd met dezen bloemvorm; we spreken ook gaarne van bloemkelken en bloemklokken, als veilige beschutting voor meeldraden en stamper en voor de angelokte insecten. Hier, bij de *Datura Stramonium*, is de bloem trechtervormig met lange buis, maar bij de *Petuniabloem* op de volgende foto, een plant, die tot dezelfde familie als de *Datura* behoort, n.l. tot de *Solanaceae*, is de bloem meer klokvormig. Ook hier is de bloemkroon vergroeidbladig, evenals bij de meeste *Sympetalen*-planten, en de belijning der segmenten herinnert aan die van den Doornappel. Maar, de kleur der bloemkroon is minder blank, milder wit of purper, en een fijn donker getint adernet voltooit de schoonheid der bloem, met haar

Foto E. von Pagenhardt

DE KERSTBOOM

Foto's E. Hase

BLOEM VAN DATURA STRAMONIUM

mystiek donkere, blank omkranste keel, die naar een onbekende diepte voert. ☼ Is de Doornappel een kind van onze eigen flora, de Petunia is herkomstig uit Zuid-Amerika. De eerste is een éénjarige plant, de tweede overblijvend, maar niet winterhard. Ze moet dan ook in een gematigd-koele en lichte kas overwinterd worden, waar ze van stekken kan worden voortgekweekt. Bepaald noodig is dit echter niet, wijl de cultuur uit zaad hetzelfde jaar reeds bloeiende planten geeft. Het zijn prachtige planten voor balkonversiering en ook als perkplanten zijn ze geschikt. ☼ Zie nu onze vierde foto eens, welke een bloem en blad van *Gloxinia speciosa grandiflora hybrida* daarstelt. Hier is de klokvorm volmaakt, al wijst de vlakke zoom op den trechtervorm. Echter, hier tellen we geen vijf segmenten maar zeven, en elk segment loopt niet uit in een spits of tand, maar vormt een afgeronde brede lob met ietwat gegolfden rand. De bloembuis is hier wijder dan bij de Petunia, maar ook donker gekleurd, terwijl de platte, zevenlobbige zoom fijn bestippeld en geaderd is met donkere punten en lijntjes. Die zeventalligheid van den bloemzoom is eigenlijk abnormaal. De oorspronkelijke *Gloxinia*'s hebben symmetrische bloemklokken, die bijkans tweelippig zijn, en vijf lobben tellen. Ze hebben ook een knikkende houding. Maar de kweekers hebben niet gerust, voordat de symmetrische, knikkende bloemen een ronden, regelmatig vorm hadden en een opgerichten stand, waarmede ze eigenlijk heelemaal niet meer op de oorspronkelijke *Gloxinia*-vormen gelijken. Aan den stand en topverbinding der meeldraden, alsmede aan de houding van den stijl in het hart van de bloembuis, zien we, dat we niet met een regelmatige, maar met een van oorsprong symmetrische bloem te doen hebben. De opgerichte, z.g. erecta-vormen onder de *Gloxinia*'s, zijn dus eigenlijk kunstmatige — geen spontaan natuurlijke bloemproducten, en in al hun schijnbare regelmatigheid toch eigenlijk onregelmatig. Dat neemt niet weg, dat ze een bijzonder schoonen indruk maken, door den vorm en door den rijkdom van verschillende kleuren, die de tegenwoordige cultuurvormen kenmerken. ☼ Ook de *Gloxinia* is een plant, die de beschutting eener kas verlangt en geen tuinplant is, in den zin, dat men daarmede des zomers bloemperken zou kunnen vullen. Ze behoort zelfs tot de tropische gewassen! Maar, uitgezaaid in een warm kweekkasje, kan men toch hetzelfde jaar reeds fraaie bloeiende planten hebben,

die dan in het najaar haar loof laten afsterven en als knol in een niet te koele omgeving en op een droge plaats moeten worden overwinterd. ☼ De *Gloxinia*, die eigenlijk den naam van *Sinningia speciosa* moet dragen, is herkomstig uit Brazilië, en behoort tot de familie der Gesneraceeën, uit de orde der Labiatifloren. Dit verklaart dan ook het verschil in den bouw der bloemen tusschen *Petunia* en *Gloxinia*. ☼ Als kamerplant en als serreplant is de *Gloxinia* van groote waarde, wijl ze langdurig bloeit met groote blauwe, roode, kleurigerande of witte, fijnbestippelde bloemklokken, die zich flink en stevig boven de groote, zachtbehaarde, maar breekbare bladen verheffen. Ze staan het best in de vensterbank, doch kunnen ook heel goed in een bloemtafel, in gezelschap van andere planten, geplaatst worden, als deze bloemtafel niet te ver van het venster staat. ☼ Let nu eens op de bloem der derde foto, welke behoort aan een *Pancratium caribaeum* uit West-Indië. Deze bloem is anders al de andere, boven genoemde bloemen, ingewikkelder. Ook hier zien we iets van een trechtervorm, maar toch heel anders dan bij de andere bloemen; en onder dien trechter vinden we een krans van zeer lange, smalle, witte bloemdekklappen, die ontspringen aan den zoom van een lange, witte bloembuis. Ja, dit is inderdaad een geheel andere bloem! We missen hier de groene kelk, die bij alle de drie vorige bloemen, al is deze dan ook op de foto's niet zichtbaar, toch aanwezig is. Bij de *Pancratium*bloem is echter duidelijk zichtbaar, dat deze geen groene kelk heeft. De bloembuis staat met het vruchtbeginsel, dat onderstandig is, direct op den top van de bloemsteng, waar meer knoppen nieuwe bloemen beloven, die ten slotte met elkaar een ijl scherm vormen, waarin de bloemen in opvolging verbloeien. Let nu verder goed op; want de zes lange, smalle, witte slippen moet men opvatten als een bloemdek, dat uit 2 kransen van drie slippen bestaat en waarvan men de buitenste drie met kelkbladen, de binnenste drie met kroonbladen kan vergelijken! Evenwel blijkt nu tevens, dat de trechtervormige kelk, boven dien krans van bloemdekbladen, met een echte kelk of bloemkroon weinig te maken heeft, maar als een afzonderlijk orgaan moet opgevat worden, dat de zes meeldraden toebehoort. Ze zijn n.l. zeer lang en aan den voet onderling verbonden door een wit, dun, vliezig weefsel, dat den vorm van een trechter erlangt, welke merk-

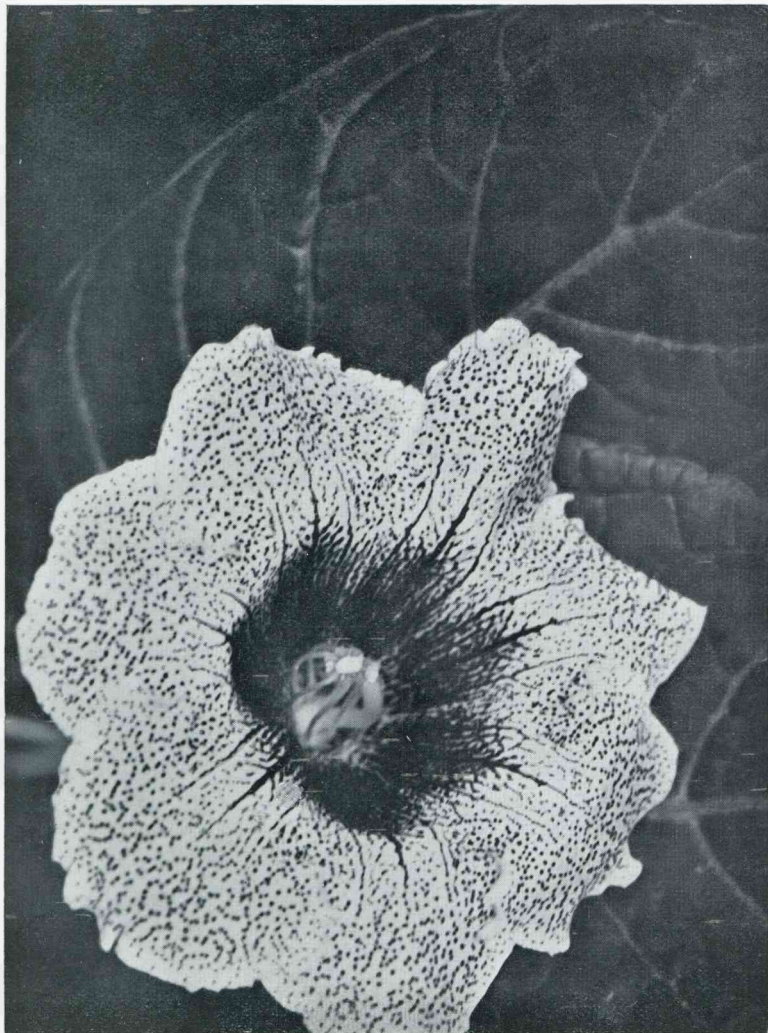
BLOEM VAN PETUNIA HYBRIDA

waardigerwijze aan den bloemvorm van den Doornappel doet denken; hoewel beide planten niet de minste verwantschap met elkaar hebben; want de *Pancratium* behoort tot de Amaryllis-achtige planten (Amaryllidaceae), uit de orde der Liliifloren van de klasse der Eenzaadlobbige planten of Monocotyledoneae. ☼ Parallele vormverschijningen komen in de natuur der plantenwereld volstrekt niet zeldzaam voor, maar de botanicus weet de identiteit der planten wel spoedig op hare bijzondere kenmerken te bepalen. En juist door vergelijking leert men het best de verschillende vormen, die men soorten en verscheidenheden noemt, onderkennen. ☼ De *Pancratiums* zijn krachtige en dankbaar bloeiende bolgewassen voor de warme en gematigd-warme kas. Ze bezitten lange, riemvormige, soms ook gesteelde, ovale bladen, zooals bij *Pancratium speciosum* uit West-Indië. Bij alle zijn de bloemen fijn-welriekend en, dit stempe't deze planten tot de heerlijkste gewassen harer familie, mede door de ongewaard fijne vormverschijning en hare ongerepte blankheid.

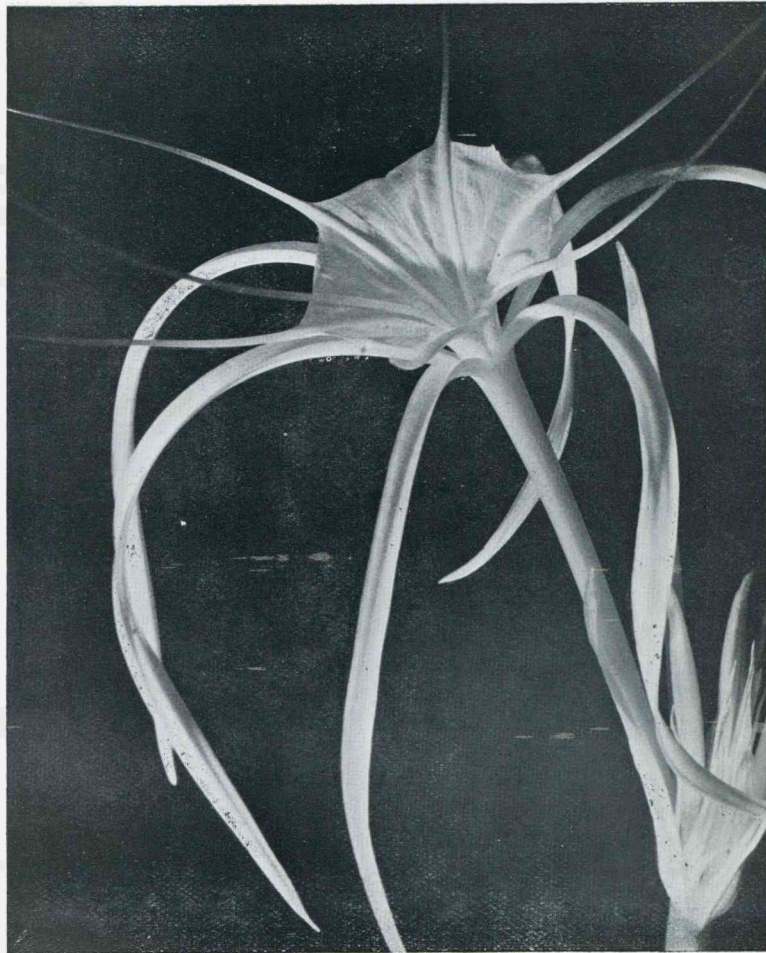
De Zweedsche Joelbok als Kerst-symbool

DOOR D. J. VAN DER VEN

NU breng ik u naar den „Soldat-torpet” de oude soldatenwoning in het openluchtmuseum Skansen te Stockholm, die de herinnering levendig houdt aan de z.g. „Indelta”-regimenten. De „ingedeelde” soldaten, ruiters of matrozen ontvingen het grootste deel hunner soldij in den vorm van een ambtswoning met daartoe behoorend akkerland van een halve ton (24½ Are). Eveneens behoorde bij hun bezit een boschweide, welke twee voer hooi kon opbrengen en zoo waren zij in staat gesteld in vreedstijd als kleine boertjes met veel aanzien onder de dorpelingen te leven. Tot in de 15e eeuw reikt dit „Indelningsverk” terug, dat in 1683 door Karel XI voltooid werd en tot de laatste jaren der vorige eeuw zich vooral ook in de provincie Smaland in stand heeft weten te houden. ☼ Als we in November of begin December binnentreden, vinden wij den bewoner druk aan den arbeid. Op een primitieve werkbank vlecht hij van lange roggehalmen wonderlijke figuren, die onder zijn vaardige handen eindelijk de gestalte verkrijgen van kleine bokken met onnatuurlijk groote hoorns. Hij werkt

BLOEM VAN GLOXINIA SPECIOSA (CULTUURVARIËTEIT)

BLOEM VAN PANCRATIUM CARIBAEUM

wekenlang op risico vooruit! In de „secretaire” die in haar Gustavianischen stijl een Zweedsche navolging verraadt van de Lodewijk XVI-meubelen, liggen tientallen bokjes opgeborgen; op het sofa-bed onder het raam staat een heele kudde en in het kozijn kijken een viertal parmantige stroo-bokjes naar buiten, waar de besneeuwde tuin in wintersche wijding ligt. Ieder jaar weer blijkt de aanvoer van een twaalfhonderd kerstbokken nog niet voldoende te zijn voor de koopgrage Stockholmers, die een kouden reus er voor over hebben om op de Kerstmarkt van het openluchtmuseum Skansen de attributen en ingrediënten „gegarandeerd echt” te koop, welke aan de huiselijke viering van het Zweedsche joelfeest zulk een wondere bekoring schenken. ☼ De met rood-zijden linten versierde joelbokjes zijn er de symbolische kerstgave bij uitnemendheid en zij zijn te aanvaarden als strooien varianten van het marsepeinen gelukszwijntje uit zuidelijker streken. De koopman, die in de dagen voor Yul met een paar „Yulbockar” onder zijn armen de ronde langs de hoeven van het Zweedsche boerenland doet, is een alom gaarne geziene gast en heeft spoedig zijn hoog-pootige en lang-hoornige viervoeters op stal gebracht. ☼ Over heel Zweden is de joelbok als kerst-verschijning verbreid. Niet alleen in effigie van haver- of roggehalmen, maar ook uitgebeeld door levende personen, die in gebogen houding zich een pels omslaan, een bokkenschedel met hoorns opzetten en een vuurroode tong met een stang klapperend kunnen bewegen. Dikwijls dragen zij een zak met geschenken met zich, die ze — onder veel geraas met rammelende kettingen en klinkende schellen — als „Julklapp” in het voorportaal der woningen uitstorten om daarna ongezien ijlings ervan door te gaan. Om het herkennen onmogelijk te maken, hebben vele dezer „Yul gubbar” zich nog het gelaat met roet zwart gemaakt. ☼ Wanneer ik dezen Zweedsche Yulklapp-schenker vergelijk met den Servischen „Polazajnik”, die als „geluksbrenger” ook in dierenhuiden is gehuld, dan is dit slechts om de aandacht er op te vestigen, dat van den Balkan tot Lapland soortgelijke daemonische gestalten een actieve rol spelen in het midwinterfeest. De door hen gebrachte geschenken, oorspronkelijk offergaven aan den geest der akkervruchtbaarheid, aan de zielen der overledenen of den goeden huisgenius (hustomt) zagen hun sacraal karakter in den loop der tijden verloren gaan in een omvorming tot spotgeschenk of surprise, zooals wij die ook op den pakjes-avond van Sinterklaas waardeeren. ☼ In hun verschijning herinneren de joelbokjes uit den Soldat-torpet nog altijd aan de vele in bokken-vellen rond-

spokende Julgubbar, zooals die ook in deze Kerstweken weer in het land der kavalieren van Ekeby, in Selma Lagerlofs Värmland, in Zweden's vrijheidsland Dalarna, in Härjedalen en Uppland hun rol zullen spelen, gelijk zij dat reeds deden in verre middeleeuwsche tijden, waarvan een oude gravure van Blomskog Socken in een schitterende documentatie ons het historische bewijs geeft. ☼ Deze in dierenhuiden rondtrekkende Zweedsche boerenjongens zijn identiek te stellen aan de eveneens in bokken-vellen gehulde „schiache Perchten" van Tirol en Salzkammergut en aan zoovele andere gemaskerde daemonische gestalten, die ook thans — meer dan men vermoedt — in Duitschland en Zwitserland hun geraas-makende omme-gangen houden. Daarbij is de vermomming in strooien hulzen, zooals we die vrij algemeen in Ostergötland zien toegepast, analoog met die van den Erbsenbär in Sleeswijk-Holstein en Pommeren, terwijl ook Noord-Nederlandsche verschijningen als de Sunderklazen onzer Wadden-eilanden en de verdwenen Friesche Hansje-Plus of Hansje-Pik tot dit heir van daemonische midwintergestalten gerekend mogen worden. ☼ Jaap Kunst, die in zijn „Terschellinger Volksleven" het eerst mijn aandacht op deze kettingdragers heeft gevestigd, stelt ze als volgt voor: „Daar had je bijv. een groote kerel, die in een costume van bossen heide gehuld was. Een tweede droeg een gewaad van duinhelm, een derde een van stroo, een vierde niets dan schelpen, een vijfde een pak van kippeveeren". ☼ Het zou hier te ver voeren de Nederlandsche rondtrekkende midwinterverschijningen nader te behandelen, ik volsta met er op te wijzen, dat, al komen de meeste ook in min of meer menschenlijke gestalten voor, er toch nauwe verwantschap valt te

offers spelen in de oorspronkelijk rituele midwintergebruiken thans steeds minder een magische rol, maar bij alle tot inhoudslooze traditioneele uiterlijkheid geworden vervlakking,

laten zij zich voor den vergelijkenden folklorist nog zeer goed determineeren. Al is de religieuze zin er veelal aan ontnomen, toch is de studie der joelgebruiken nog altijd zeer belangwekkend, omdat zij gelijktijdig relieken bevatten uit de kindsheid van het menschedom, gesynkretiseerd meestal door elementen van christelijke origine, waardoor een péle-mêle ontstaat van voorstellingen waarin gedachten aan dood en leven, rijkdom en armoede, huis-zegen en akker- vruchtbaarheid elkaar verdringen in moeilijk te ontwarren overblijfselen. Zien wij dit eenmaal in, dan valt het steeds moeilijker een strenge scheiding te maken tusschen oogst- en doodenriten, daar wat thans in uiterlijk voorkomen een zuiver agrarisch karakter heeft eens in de tijden waarin menige folklorist zoo gaarne blijkens zijn publicaties pleegt te verwijlen, maar waarvan hij noch door geschriften, noch door praehistorische vondsten stellige feiten heeft ontvangen, zeer wel mogelijk een geheel anderen religieusen inhoud gehad kan hebben. ☼ Toch kan juist een nauwkeurige bestudeering van heden ten dage nog voortlevende gebruiken ons den sleutel geven, die ons toegang verschaft tot die gebieden, waar we den oorsprong van zoo menige thans als „onzinnig" of „zinloos" veroordeelde traditie hebben te zoeken. En als we op bepaalde feesten offers zien brengen in dierlijke gestalten uit stroo

ZWEEDSCHE JOELBOKKEN-KOOPMAN

gevlochten, — dat meestal nog afkomstig is van de laatste garve, — dan mogen wij aannemen dat deze ouder zijn dan soortgelijke gaven in koekvorm, terwijl dierlijke of

theriomorphische verbeeldingen weer oudere brieven hebben dan gestalten in menschenlijke gedaante, z.g. antropomorphe figuren. ☼ In Zweden is de joelbok met het joelbrood te vereenzelvigen, want Julbrod, Gümsebröd en Julgalt zijn identiek aan elkaar te stellen. En op menig gebakken joelbrood is de joelbok als een soort zegel in relief afgebeeld. Dit is o.a. het geval op Rūno, waar men uit

HET VERVAARDIGEN VAN DEN ZWEEDSCHEN JOELBOK

de laatste schoof gemaakte joelbok speelt, in het kerstvermaak agrarische vruchtbaarheidsriten overgeheveld. Maar niet minder speelt daarin ook de vereering der dooden een rol. Voor een zeer groot deel toch zijn de in den vorm van offerdieren gebakken kerstbrooden te aanvaarden als zielebrood. Deze

gerstemeel een ram met gedraaide hoorns en over elkaar gekruiste voorpooten, die „Julbuck" heet, afbeeldt. Op dit offerbrood, dat onaangetast gedurende heel den kersttijd op den Julbord blijft staan, legden de echtgenooten als vader en moeder hun gelofte van wederzijdsche trouw en

plichtsvervulling af en daarna eerst werd het op den Knutsdag gemeenschappelijk gegeten. ☼ Deze Knutsdag, de 13e Januari, was de sluitingsdatum van den joeltijd. ☼ Een oud rijmpje zegt ervan:

„Trettonde Dag Knut
Dansas Jul ut”

of wel:

„Sankt Knut
Kör Julen ut
Sankt Knut
Driwt den Jul ut!”

☼ Dan werden al de kostelijke joel-spijzen, die onder het schijnsel van brandende kaarsen op den joel-disch hadden gestaan, dikwijls reeds van St. Lucia-dag af, met ham, kaas, boter, bier en brandewijn, in een feestelijken maaltijd opgegeten. Men dronk zich naar oud-Scandinavische gewoonte „het merg in de botten”, danste den joeltijd uit en de Vastenavondweken in. Ook in Engeland zijn van deze gebruiken nog sporen aanwezig en zelfs in Nederland meen ik die te kunnen signaleeren in de eet- en drinkgelagen, welke de brave Brabantsche schutterbroeders ter eere van hun goedheiligen St. Sebastiaan bijv. te Oudenbosch en te Deurne op den dag van het „boonen”-kiezen, nog traditioneel plegen te houden. ☼ Maar daarbij staan we reeds op den drempel van den Vastenavondtijd, die een luidruchtige overgang vormt tot de blijde lente en in den jaarcyclus het hoogtij van Paschen bindt aan den gewijden Kersttijd, waarvan naar voorchristelijke Scandinavische geloofsvoorstellingen de joelbok het nog altijd geliefde symbool is.

Gletschersagen uit het Loetschental

DOOR J. SIEGEN

III. HET MANNETJE VAN HET STAMPACHMEER

HET mannetje van het Stampachmeer heeft eens een jager van Eisten een twijfelachtigen dienst bewezen. Deze jager wilde bij den rand van den Stampachgletscher langs het bergmeer gaan, toen hij het mannetje op de moraine in grijze laarzen en blauwe jas en met een puntmuts op aandachtig zag staan kijken in de diepte. De jager merkte, dat het mannetje hem al gezien had, en om niet uit de gunst te raken, zei hij vriendelijk: „Wat zoekt U, groote koning der bergen, daar beneden waar de menschen wonen?” ☼ „Mijn schoenen doen zeer, mijn bed is benauwd, ☼ Dra strek ik mij uit over wei en woud”. ☼ Die woorden begreep de jager. De berggeest wilde voor het water van zijn meer een weg zoeken naar beneden, dwars over de mooie weiden heen. Wat moest er nu worden van zijn bezitting, aan den voet van den berg, in de Bleicken, de beste weiden van het geheele dal? De angst dreef hem snel voort en deed hem zoeken naar een uitweg. Dien vond hij. ☼ Den volgenden dag was 't een feestdag voor het geheele dal: in de Kühmatkapel zou de heilige mis gelezen worden. Reeds vroeg trokken bij groepen de bewoners van de verste gemeenten in hun Zondagskleeding door het dorp Eisten. De jager zat voor zijn huis aan den weg door het dal, en groette alle voorbijgangers, maar toen de meier uit Ferden aankwam, groette hij extra vriendelijk, niet om diens ambt en waardigheid, maar wel om zijn zwaren geldbuidel. ☼ De jager, wiens tong het niet minder goed deed dan zijn oog, wist ongemerkt

zich bij den rijkaard aan te sluiten, en het gesprek te brengen op zijn mooie bezitting beneden het Stampachmeer. De meier snoefde: „Overall in het dal heb ik bezittingen, alleen niet in de Bleicken; wil jij je goed aan mij verkoopen?” ☼ De gelegenheid was gunstig om van het bedreigde bezit af te komen. Beiden meenden te zullen winnen. De rijke man betaalde nog denzelfden avond met baar goud en de ander verheugde zich over den schat, dien hij dacht gewonnen te hebben. Maar daaraan zou hij nog zijn vingers branden! ☼ Den volgenden nacht begon het in de bergen te dreunen, alsof de rotsen onder den gletscher vermaald werden. Een geur van versche aarde en gemalen steen steeg op tot in de dorpen Blatten en Eisten en tot hoog op de Telli alp. „Dat is de Stampach”, zeiden allen, „God behoede onze weiden in de Bleicken”. Onder angst en heven wachtten allen den dag af; 's nachts waagde 't niemand in de buurt van de ziedende beek te komen. ☼ Wat een vreeselijk schouwspel liet de mooie zomermorgen zien, die vriendelijk daalde in het dal! Van den Stampachchinn tot de Lonza had de Stampach de groene weiden bedolven onder bruine puinmassa's. Midden in een diepe geul vloeiende de beek, die nu bedaard was. De Lonza had haar loop veranderd; zij was tegen de rotsen gedrukt en de beek had de beide bruggen vernield. ☼ Wel dra was de oorzaak van de groote verwoesting bekend. Het bergmeer aan den voet van den Stampachgletscher was doorgebroken en had de moraine uitgegraven en meegesleurd naar het dal. Dat had de jager van Eisten van te voren kunnen vertellen. Wat zou het echter voor nut hebben gehad? Toch kon hij zich niet verheugen. Een worm was gaan knagen aan zijn hart, de worm van het slechte geweten. Hij durfde het gewonnen goud niet meer aanzien, laat staan aanraken. Altijd door kwelde hem de gedachte: „Je hadt den koper alles moeten zeggen, je mag het geld niet houden”. ☼ Om rust te krijgen ging de jager onverwijd naar den rijken man te Ferden, legde het goud voor hem op tafel en zeide: „Het geld komt mij niet toe, want ik heb het door list verkregen. Ik wist, dat het meer zou doorbre-

Foto A. Steiner

DE KÜHMATT IN HET LOETSCHENTAL

ken en het land verwoesten”. De meier wilde echter niets terughebben. Met het verlies van zijn goud heeft hij boete gedaan voor zijn hoogmoed en de jager heeft voor zijn zwijgen geboet met de kwelling van een slecht geweten.

KERSTMIS OP VRIJDAG. (Slot van bladz. 615)

In het algemeen trouwens gold:

Is op Kerstmis de hemel klaar,
Verwacht dan vrij een vruchtbaar jaar.

☼ Een minder welkome voorspelling ligt in het weer-rijmpje of Bauernregel, zooals de Duitscher zegt:

Weinachten nasz
Giebt leere Speicher und Fasz.

☼ Waar dit jaar Kerstmis op een Vrijdag valt, hebben wij gelegenheid de waarheid te toetsen van de profetie, neergelegd in het Engelsche „weerbericht”:

If Christmasday on Friday be
Then snow and wind and frost we 'll see.

Laat ons zien!